

Raport mbi
Testimin e Situatës së
**Diskriminimit ndaj
Lezbikeve, Gejve, dhe
Grave Rome në Fushën e
Qasjes në Mallra dhe
Shërbime dhe Qasjes në
Strehim në Kosovë**

Autore: Marija Savic

Qendra Kosovare për Studime Gjinore (QKSGj) (www.kgscenter.net)

QKSGj ka kontribuar në integrimin gjinor që nga viti 2002 dhe vazhdimisht mundohet që të arrijë barazinë gjinore në Kosovë. Ka qenë nismëtare e ndryshimeve ndaj sistemit diskriminues, normave shoqërore dhe standardeve të dyfishta brenda shoqërisë kosovare dhe është shumë aktive në monitorimin e institucioneve publike. Misioni i QKSGj-së është integrimi i analizave, programeve dhe politikave të ndjeshme ndaj gjinisë në të gjithë sektorët e shoqërisë kosovare duke rritur ndërgjegjësimin gjinor dhe duke u përqendruar në çështjet gjinore, zhvillimi i studimeve gjinore dhe sigurimi se ka përfshirje të politikave të ndjeshme gjinore përmes hulumtimit, zhvillimit të politikave, avokimit dhe lobimit

Qendra për Zhvillimin e Grupeve Shoqërore (CSGD) (www.csgd-ks.org)

CSGD punon me komunitetin LGBTI që nga tetori 2003. Qëllimi i CSGD-së është të mbështesë, mbrojtë dhe avokojë për të drejtat e komunitetit LGBTI në Kosovë. Që nga viti 2003, CSGD ka bërë përpjekje maksimale në fuqizimin të komunitetit LGBTI në Kosovë, për të rritur ndërgjegjësimin për popullatën e gjerë, për të mbrojtur të drejtat e personave LGBTI, dhe për të punuar në parandalimin e HIV mes personave gej, biseksual dhe burrave tjerë që kanë marrëdhënie me burra tjerë (MSM) në Kosovë.

Përgjegjësia:

Ky hulumtim është kryer me mbështetje Mbretëria e Holandës. Përmbajtja e këtij raporti është vetëm përgjegjësi e QKSGj-së dhe CSGD-së në asnjë mënyrë nuk pasqyron qëndrimin zyrtar të Mbretërisë së Holandës.

Autorësia:

© Qendra Kosovare për Studime Gjinore, Qendra për Zhvillimin e Grupeve Shoqërore, gusht 2021. Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet, memorizohet apo përcillet në asnjë formë e me asnjë mjet elektronik, mekanik, me anë të fotokopjes, në disk apo në mënyra të tjera pa miratimin paraprak nga QKSGj dhe CSGD.

Përmbajtja

<i>Përmbledhje Ekzekutive</i>	4
<i>Hryje</i>	4
<i>Çka është testimi i situatës dhe kur/pse përdorët?</i>	6
<i>Metodologjia e përdorimit të testimit të situatës së diskriminimit ndaj lezbikeve, gejve, dhe grave Rome në Prishtinë në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim</i>	8
3.1. Aktivitetet përgatitore me koordinatore të testimit të situatës	8
3.2. Aktivitetet përgatitore me testues dhe kontrollues	9
3.3. Metodologjia e kryerjes së testimit të situatës për diskriminim bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim në Prishtinë	10
<i>Rezultatet dhe gjetjet e përdorimit të testimit të situatës së diskriminimit ndaj lezbikeve, gejve, dhe grave Rome në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim në Prishtinë</i>	11
4.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual në fushën e qasjes në mallra dhe shërbime – Testimi në bare të Prishtinës	11
4.1.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – dy testues si çift lezbike dhe dy kontrollues si çift heteroseksual	12
4.1.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – dy testues si çift gej dhe dy kontrollues si çift heteroseksual.....	12
4.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në përkatësinë etnike (ndaj grave Rome) në fushën e qasjes në mallra dhe shërbime - Testimi i bareve në Prishtinë	14
4.3. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual në fushën e qasjes në strehim – Testimi i agjencive të patundshmërisë në Prishtinë	15
4.3.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – një testues që përfaqëson çiftin lezbike dhe një kontrollues që përfaqëson çiftin heteroseksual	15
4.3.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – një testues që përfaqëson çiftin homoseksual dhe një kontrollues që përfaqëson çiftin heteroseksual	16
4.4. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në etnicitet në fushën e qasjes në strehim – dy testuese si shoqe Rome dhe dy kontrolluese si shoqe jo-Rome	17
<i>Konkludimet</i>	18
<i>Literatura</i>	20

Përmbledhje Ekzekutive

Testimi i situatës është metodë për vërtetimin diskriminimit dhe raporti i mëposhtëm paraqet rezultatet e përdorimit të kësaj metode për të treguar format dhe mënyrat më të zakonshme të diskriminimit kundër lezbikeve, homoseksualëve dhe grave Rome në Kosovë në qasjen në mallra, shërbime dhe strehim. Përderisa ekziston një njohuri e zakonshme mbi diskriminimin bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike, dëshmitë e mbledhura gjatë testimit të situatës të kryer në Prishtinë treguan se cili nga këto grupe jo-shumicë janë më të ekspozuar ndaj diskriminimit dhe me çfarë lloj problemesh po ballafaqohen anëtarët e secilit prej këtyre grupeve në jetën e tyre të përditshme. Kjo u realizua duke formuar çiftet e testuesve dhe kontrolluesve të cilët ndryshojnë vetëm në një karakteristikë të veçantë të mbrojtur dhe roli i të cilëve ishte të hulumtonin se cila është përvoja e lezbikeve, homoseksualëve dhe grave Rome si në situata të zakonshme të jetës, të tilla janë në kërkim të një apartamenti të marrësh me qira ose të vizitosh bare së bashku me partnerin/mikun kur kjo karakteristikë e veçantë është e dukshme për publikun. Informacioni i mbledhur në këtë mënyrë është i dobishëm kryesisht për të vërtetuar diskriminimin dhe mekanizmat e tij bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike, si dhe për zhvillimin e strategjive të avokimit të bazuara në dëshmi për përmirësimin e pozitës së tyre në shoqërinë Kosovare.

Hryje

Testimi i situatës si metodë është përdorur për qëllime të ndryshme. Qëllimi kryesor i testimit të situatës është të dëshmojë ekzistencën e bazuar në dëshmi të diskriminimit kundër grupeve të caktuara minoritare ose anëtarëve të komuniteteve të tyre. Është një metodë e përdorur në mbarë botën, ose për të mbledhur dëshmi pas rastit të raportuar të diskriminimit që mund të përdoren për proces gjyqësor ose avokim strategjik, ose për të hetuar ndodhjen e diskriminimit në zona të caktuara dhe kundër grupeve të veçanta jo-shumicë, për ekzistencën e së cilës ekziston një njohuri e zakonshme, por pa prova të forta. Aktivistët LGBTI+ të Kosovës u njohën me metodën e testimit të situatës falë projektit për ngritjen e kapaciteteve të grupeve LGBTI+ për lobim dhe avokim në vitin 2016¹. Kjo ishte pika fillestare për shkëmbimin e ideve se si mund të kryhet edhe në Kosovë, si një metodë e dobishme për të provuar diskriminimin dhe mekanizmat e tij.

Edhe pse viti 2020 ishte shumë sfidues në lidhje me krizën shëndetësore COVID 19, Qendra Kosovare për Studime Gjinore (QKSGj) dhe Qendra për Zhvillimin e Grupeve Shoqërore (CSGD) vendosën të fillojnë testimin e diskriminimit bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike. Zonat që do të testohen janë përcaktuar në bazë të zhvillimeve të pandemisë duke respektuar masat parandaluese të cilat ishin në fuqi nga Qeveria e Kosovës si dhe duke u siguruar që të zgjedhin zona të cilat nuk do t'i vënë testuesit në rrezik të infektimit.

---

¹ Programi Angazhimi për Barazi (E4E), i implementuar nga Qendra për Avokim, Trajnim dhe Burime – ATRC e mbështetur nga Agjencia e Shtetëve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar (USAID)

Kjo është arsyeja pse ne kemi arritur në përfundimin se zonat më të sigurta për testim do të ishin qasja në mallra dhe shërbime dhe strehim, pasi në këto zona testuesit do të ishin më së paku të ekspozuar ndaj kontakteve të drejtpërdrejta me ato të përfshira në testim. Edhe në ato zona na është dashur të ndjekim situatën me përhapjen e virusit dhe të përshtatemi me periudhat kur infeksioni nuk ishte në kulmin e tij.

Komuniteti Romë ballafaqohet me diskriminim, paragjykime dhe marginalizim si komunitet etnik jo-shumicë me origjinë dhe kulturë shumë të ndryshme në krahasim me shumicën e popullsisë në Kosovë. Gratë Rome përballen me diskriminim të shumëfishtë si brenda komuniteteve të tyre ashtu edhe në nivelin e të gjithë shoqërisë, pasi ajo bazohet në origjinën etnike dhe gjini, dhe rëndohet nga specifikat e kulturës Rome, që nënkupton dallime të rrepta në rolet gjinore. Komuniteti Romë, dhe veçanërisht gratë Rome, janë përballur me pengesa të shumta brenda përfshirjes sociale, përmes diskriminimit etnik, mungesës së qasjes në vendimmarrjen politike dhe nivelit të ulët të arsimimit. Kjo është veçanërisht e theksuar në disa komunitete Rome të cilët këmbëngulin në respektimin e rreptë të normave tradicionale të vendosura prej kohësh gjatë gjithë kulturës dhe historisë së tyre. Padrejtësia sociale, siç janë standardet e dobëta të jetesës dhe varfëria, qasja e reduktuar në arsim, shërbime të kujdesit shëndetësor ose strehim, pak ose aspak mundësi punësimi dhe qasje në shërbime të tjera publike, ndikojnë veçanërisht në pozicionin e grave Rome. Ato jetojnë në bashkësi patriarkale me role të rrepta gjinore dhe rriten me dijeninë se burrat janë përgjegjës për të gjitha proceset vendimmarrëse, madje edhe për jetën e tyre. Martesat e organizuara nuk janë të rralla dhe shpesh detyrohen të martohen si të mitur.

Padrejtësia shoqërore dhe diskriminimi me të cilat përballen lezbiket dhe homoseksualët ndryshon nga gratë Rome, pasi bazohet në baza të ndryshme (karakteristikë e mbrojtur) - orientimi seksual. Ekziston një nivel shumë i ulët i vetëdijes për çështjet specifike që kanë të bëjnë me lezbiket dhe homoseksualët në Kosovë. Homofobia dhe paragjykimet e përhapura i detyrojnë ata të qëndrojnë të fshehur, dhe shpesh problemet e tyre fillojnë brenda familjeve të tyre që refuzojnë t'i pranojnë ato për shkak të orientimit të tyre seksual. Homoseksualiteti kuptohet gjerësisht si një sëmundje në shoqërinë kosovare, e cila i mban ata edhe më të marginalizuar. Shumë lezbike dhe homoseksualë po përballen me gjuhën e urrejtjes dhe krimin e urrejtjes përmes ngacmimit ose abuzimit verbal, kërcënimeve me vdekje ose dhunës fizike. Të drejtat familjare të lezbikeve dhe homoseksualëve nuk ekzistojnë - martesat ose ndonjë formë tjetër e partneritetit nuk lejohet me ligj.

Kryerja e testimit të situatës mund të kuptohet si përmirësimi i pozitës së grupeve të caktuara jo-shumicë në Kosovë, si dhe përmirësimin e punës së grupeve dhe organizatave që përfaqësojnë ato grupe në jetën publike të Kosovës. Në fund, përdorimi i testimit të situatës do të ndihmojë në përmirësimin e të kuptuarit të diskriminimit dhe mekanizmave të tij kundër grupeve dhe individëve të caktuar pakicë.

Çka është testimi i situatës dhe kur/pse përdoret?

Testimi i situatës është një metodë eksperimentale për përcaktimin e diskriminimit dhe marrjen e provave që imitojnë në mënyrë të besueshme situatën e diskriminimit. Është një metodë eksperimentale që synon vendosjen e diskriminimit në vend. Për këtë qëllim, janë formuar grupe eksperimentale, anëtarët e të cilëve kanë karakteristika personale në bazë të të cilave diskriminimi ka ndodhur më parë, si dhe grupet e kontrollit, anëtarët e të cilëve nuk posedojnë të njëjtën karakteristikë, por ndajnë të gjitha karakteristikat e tjera të rëndësishme me grupin eksperimental, kështu që trajtimi i ndryshëm që ata gëzojnë mund të shpjegohet vetëm me diskriminim.

Testimi i një situatë të caktuar (të raportuar) mund të bëhet duke e përsëritur në të njëjtën mënyrë me ndihmën e testuesve dhe kontrolluesve. Në testimin e situatës, dy personave u caktohen identitete dhe kualifikime fiktive që janë të krahasueshme në të gjitha aspektet kryesore. Identitetet ndryshojnë vetëm në karakteristikën që po testohet (në rastin tonë, është orientimi seksual dhe përkatësia etnike). Çdo testues i një çifti aplikon për të njëjtën mundësi (p.sh. aplikimi për punë, hyrja në një restorant, marrja me qira e një apartamenti) dhe dokumenton ndërveprimin. Me një mostër të përshtatshme të testeve dhe teknikave statistikore, testimi i situatës mund të identifikojë trajtimin që ndryshon për testuesit, ndryshimi i vetëm i të cilëve është një karakteristikë e caktuar e mbrojtur. Thelbi i testimit të situatës është se një testues që posedon një karakteristikë specifike të mbrojtur identike me atë të ankuesit dhe një testues tjetër të ngjashëm me ankuesin në të gjitha karakteristikat, përveç karakteristikës së mbrojtur (testuesi kontrollues) zbatohet për të njëjtin institucion me të njëjtin objektiv dhe të njëjtin pyetje. Kjo bëhet duke vendosur çifte testimi të përzgjedhura në mënyrë rigoroze në situata që konsiderohen veçanërisht të prekshme nga trajtimi diskriminues (p.sh. hyrja në një restorant, aplikimet për punë, strehimi). Nëse një situatë e caktuar përsëritet në të njëjtën mënyrë në lidhje me përvojën e një testuesi të çiftuar, mund të konkludojmë se arsyeja e një ndodhie të tillë është diskriminimi, pasi ndryshimi i vetëm midis tyre është një karakteristikë e caktuar e mbrojtur.

Testimi i situatës mund të përdoret për shumë qëllime. Disa nga më kryesoret janë këto:

- **Përcaktimi i diskriminimit dhe faktet që lidhen me disa praktika diskriminuese**
- **Sigurimi i dëshmimeve (barra e provës)**
- **Raste Gjyqësore – procesi gjyqësor strategjik**
- **Avokimi dhe ngritja e vetëdijes**
- **Hulumtimi.**

Bazuar në nevojat tona, testimi i situatës së diskriminimit mund të përdoret ndryshe. Për shembull, ekziston një ndryshim kur duam të testojmë diskriminimin ndaj komuniteteve jo-shumicë të ashtuquajtura të dukshme ose të padukshme. “Komunitetet jo-shumicë të dukshme” janë ata karakteristikat e të cilëve janë të mbrojtura dhe në bazë të të cilave mund të diskriminohen janë të dukshme në kontakt të drejtpërdrejtë me ta (ngjyra e lëkurës, gjinia, identiteti gjinor, mosha, disa forma të aftësisë së kufizuar, etj.). Kjo është e rëndësishme kur duam të testojmë, për shembull, diskriminimin e bazuar në përkatësinë etnike. Anëtarët e disa grupeve etnike janë më të dukshëm se të tjerët, si në rastin e Romëve, ose grave Rome në rastin tonë. Kur testojmë diskriminimin ndaj komuniteteve jo-shumicë “të dukshme”, ne priremi të gjejmë testues, karakteristikat personale të të cilëve janë të ngjashme. Për shembull, kontrolluesit të cilët nuk posedojnë atë karakteristikë personale “të dukshme” të mbrojtur bazuar në të cilën ne po kryejmë testimin e situatës duhet të vishen në mënyrë të ngjashme, duhet të sillen në të njëjtën mënyrë, etj. Nga ana tjetër, kur testojmë diskriminimin bazuar në mbrojtjen personale karakteristikat që nuk janë aq të dukshme, ne duhet të mendojmë për mënyrat për ta bërë atë më të dukshëm. Ky ishte rasti në testimin e diskriminimit në Kosovë, pasi përfshiu diskriminimin në bazë të përkatësisë etnike dhe orientimit seksual. Ndërsa ishte më e lehtë për të gjetur dy gra të tjera jo-Rome me të gjitha karakteristikat e tjera personale të mbrojtura të ngjashme me testuesit Romë, përveç ngjyrës së lëkurës, ishte shumë më e vështirë të mendosh për mënyrat sesi testuesit lezbike dhe homoseksuale do të shprehin orientimin e tyre seksual, të bëhët më e dukshme, dhe në të njëjtën kohë – të kujdesemi që të mos rrezikohen.

Testimi i diskriminimit mund të kryhet në dy lloje të ndryshme: bazuar në rastin e raportuar të diskriminimit ose në mënyrë proaktive (testimi përmes hulumtimit). Në rastin tonë të testimit të diskriminimit në Kosovë, është testimi proaktiv, që do të thotë se nuk është raportuar ndonjë rast i veçantë diskriminimi, por bazohet në njohuritë e zakonshme mbi ekzistencën e diskriminimit në zonat e testuara kundër lezbikeve, homoseksualëve dhe grave Rome. Nga ana tjetër, testimi i bazuar në rastin e raportuar bazohet në ndonjë rast të veçantë. Personi që beson se është viktimë e diskriminimit dëshmon mbi përvojën e tij dhe kjo përvojë është pika fillestare për kryerjen e testimit të situatës. Zakonisht, ndryshimi kryesor midis këtyre dy llojeve të testimit të situatës është se në rastin e parë (testimi proaktiv), ne testojmë më shumë subjekte për të mbledhur informacion brenda zonës së caktuar të diskriminimit dhe/ose kundër grupeve/individëve të caktuar. Ndërsa në testimin e situatës bazuar në rastin e raportuar, ne zakonisht testojmë një subjekt/kryes të veprës të raportuar dhe qëllimi i tij është zakonisht proces gjyqësor strategjik ose veprim avokues në atë rast të veçantë.

Metodologjia e përdorimit të testimit të situatës së diskriminimit ndaj lezbikeve, gejve, dhe grave Rome në Prishtinë në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim

3.1. Aktivitetet përgatitore me koordinatorë të testimit të situatës

Për shkak të një krize shëndetësore me COVID 19, përgatitjet janë zbatuar në disa faza dhe periudha. Takimi i parë për organizimin e testimit të situatës së diskriminimit u mbajt në qershor 2020. Në fillim, u zgjodhën koordinatorët e testimit të situatës, si dhe fushat e diskriminimit që do të testohen (përcaktimi i një problemi) - qasja në mallra dhe shërbime dhe strehim. Përveç fushave të diskriminimit që do të testohen, u vendos që testimi të bëhet për anëtarët e tre grupeve jo-shumicë - lezbike, homoseksuale dhe grave Rome, domethënë do të testohet diskriminimi i bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike. U ra dakord që të testohen baret në Prishtinë duke dërguar testuesit së bashku me kontrollues në terren, ku në rastin e lezbikeve dhe homoseksualëve, ata do të veprojnë si çifte, dhe çiftet heteroseksuale si kontrollues do të jenë gjithashtu atje, në mënyrë që ata të mund të krahasojnë qëndrimet e stafit dhe pjesës tjetër të mysafirëve ndaj të dy grupeve. Në rastin e grave Rome, dy shoqe Rome u dërguan në bare si testuese për të njëjtat qëllime, së bashku me dy shoqe jo Rome si kontrolluese.

Aktivitetet përgatitore përfshinin përcaktimin e problemit, qëllimin dhe rezultatet e pritshme; përgatitjet logjistike; përzgjedhjen dhe angazhimin e testuesve dhe kontrolluesve; dhe trajnimin e testuesve dhe kontrolluesve.

Detyrat dhe përgjegjësitë kryesore të koordinatorëve të testimit të situatës u përcaktuan si më poshtë:

- gjetjen e fakteve
- përpunimin e koreografisë së testimit
- mbledhjen e pyetësorëve
- trajnimin e testerëve
- administrimin: kontratat me tester dhe marrjen e deklaratave të tyre
- pranishmërinë në zona të testimit
- të sigurohen që janë plotësuar pyetësorrët
- analizimin e rezultateve të testit
- intervistimin e testerëve, duke iu mundësuar kështu atyre shfryrjen e frustrimit
- përcaktimin e aktiviteteve pasuese

Në Nëntor 2020, u mbajt trajnimi për koordinatorët e testimit të situatës. Përmes këtij trajnimi, koordinatorët u njohën me testimin e situatës si një metodë, kur, pse dhe si përdoret për të provuar diskriminimin në fusha të caktuara. Gjithashtu u përcaktuan qëllimi kryesor, qëllimet tjera, objektivat dhe rezultatet e pritshme, si dhe vendet/zonat që do të testohen.

Në fund, u përcaktuan dokumentet gjithashtu, siç janë marrëveshjet me testuesit dhe formulari për raportim (pyetësi i raportimit) i cili më pas u përdor pasi u krye testimi.

3.2. Aktivitetet përgatitore me testues dhe kontrollues

Periodha pas mbajtjes së trajnimit për koordinatorët e testimit të situatës u përdor nga ata për të zgjedhur testuesit dhe kontrolluesit të gatshëm për të marrë pjesë në projekt. Duke ndjekur udhëzimet e marra në sesionet e trajnimit, koordinatorët e testimit të situatës zgjedhën dhjetë testues dhe kontrollues për kryerjen e testimit të situatës së diskriminimit në qasjen në mallra dhe shërbime: dy testues për të vepruar si çift lezbike, dy testues për të vepruar si çift homoseksual, një femër dhe meshkull si kontrollues që përfaqësojnë çiftin heteroseksual, dy gra Rome si testuese dhe dy gra jo Rome si kontrolluese. Testuesit e përzgjedhur duhej të plotësonin disa kriterë:

- testuesit nuk duhet të kenë paragjyime ndaj personit të diskriminuar
- rekomandohet që testuesit të mos kenë të kaluar penale
- testuesit nuk duhet të jenë shumë emocional
- testuesit nuk duhet të kenë pasur kontakte të mëhershme me diskriminuesin që po testohet
- testuesit nuk duhet të jenë persona të moshës së mitur.

Gjatë përzgjedhjes së testuesve, koordinatori gjithashtu duhet të jetë i kujdesshëm në lidhje me aftësitë personale të testuesve, si në vijim: aftësia për të bërë vëzhgime objektive, mungesa e paragjyimeve ose aftësia për të kapërcyer me sukses paragjykimet, besueshmërinë, sigurinë, besueshmërinë për një kohë më të gjatë angazhimi, mungesa e paragjyimeve, aftësia për të shtypur ndjenjat e tyre gjatë testimit, qetësia, mos-prijja ndaj provokimeve, vetëdija e mirë, aftësia për të menduar dhe vendimmarrje të pavarur, kreativitet.

Në Prill 2021, u mbajt trajnimi më testues dhe kontrollues. Ata u njohën me metodologjinë e testimit të situatës dhe rolin e tyre brenda saj. Përveç pjesës teorike mbi çështjen, praktika e lojës me role u përdor për trajnimin e testuesve në situata të ndryshme të mundshme në të cilat ata mund të gjendeshin. Përfundimi më i rëndësishëm i këtij trajnimi ishte se ata morën njohuri për rolin e tyre në kontrollimin e situatës dhe shmangien e mundshme situata të pakëndshme, të ndjeshme ose të rrezikshme. Pasi ranë dakord për faktin se mirëqenia e testuesve është më e rëndësishmja dhe përcaktuan kufijtë që ata dëshirojnë ose nuk dëshirojnë të kalojnë në këtë çështje, ata u ndien shumë më të gatshëm dhe më të sigurt për të marrë pjesë në testimin e situates.

3.3. Metodologjia e kryerjes së testimit të situatës për diskriminim bazuar në orientimin seksual dhe përkatësinë etnike në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim në Prishtinë

Koordinatorët e testimit të situatës kanë përcaktuar baret e veçanta dhe agjencitë e patundshmërisë që do të testohen. Ata gjithashtu kishin për detyrë të ndiqnin testuesit dhe kontrolluesit dhe të ishin pranë tyre gjatë kryerjes së testimit.

Testimi i situatës së diskriminimit bazuar në orientimin seksual në qasjen në mallra dhe shërbime u krye duke formuar tre çifte testuese përgjegjësia e të cilëve ishte të vizitonin baret në Prishtinë dhe të testonin reagimin e stafit dhe mysafirëve të tjerë ndaj veprimit të tyre si çift (që do të thotë, duke shprehur orientimin seksual): çift lezbik, çift homoseksual dhe çift heteroseksual kontrollues. Çiftet e testimit dhe kontrollimit të testimit po vizitonin baret në të njëjtën kohë, duke vepruar si çifte - duke prekur flokët, duart ose këmbët e njëri -tjetrit, duke parë njëri -tjetrin, etj. Kontrolluesit do të hynin në bar disa minuta para çiftit lezbike/homoseksual, në mënyrë që ata të mund të vëzhgojnë sjelljen e stafit dhe mysafirëve të tjerë ndaj tyre. Ne kemi rënë dakord që çiftet nuk do të puthin njëri -tjetrin, pasi arritëm në përfundimin se kjo mund të rrezikojë testuesit lezbike dhe homoseksualë. Kontrolluesit nuk kishin ndonjë reagim ndaj tyre si çift, por roli i tyre ishte më shumë vëzhgimi i sjelljes ndaj çiftit lezbik ose homoseksual, pasi ata e përshkruan përvojën e tyre si çift si ndjenja të padukshme pothuajse kudo.

Testimi i situatës së diskriminimit ndaj grave Rome në fushën e qasjes në mallra dhe shërbime u krijua në formën e formimit të dy palëve testuese - dy gra Rome që veprojnë si shoqe që po vizitojnë bare në Prishtinë, njësoj si me kontrollueset, dy gra shoqe jo-Rome. Ata ishin përgjegjës për vëzhgimin e disa dukurive: koha e pritjes për shërbimin, sjellja e stafit në bare dhe sjellja e mysafirëve të tjerë ndaj tyre (njësoj si në rastin e testimit të situatës kundër lezbikeve dhe homoseksualëve).

Testimi i situatës së diskriminimit në qasjen në strehim përfshin testimin e qëndrimeve të punonjësve në agjencitë e patundshmërisë. Bazuar në dallimet e shpjeguara më parë në bazat e diskriminimit (komunitetet jo-shumicë “të dukshme” dhe “të padukshme”), metodologjia e përdorur në testim ishte e ndryshme. Ndërsa në rastin e testimit të diskriminimit bazuar në përkatësinë etnike, testuesit dhe kontrolluesit ishin të detyruar të vizitonin agjencitë e patundshmërisë dhe të bënin testimin personalisht, pasi testuesit janë anëtarë të komunitetit Romë si të ashtuquajturit komunitet jo-shumicë “i dukshëm”, testimi i situatës së diskriminimit i bazuar në orientimin seksual është kryer përmes telefonit. Testimi telefonik kryhet shpejt, kërkon më pak fonde, testuesit jo gjithmonë kanë karakteristika të mbrojtura, të cilat mund të gjenden shumë më lehtë (në rastin e hulumtimit mbi një praktikë të veçantë diskriminuese), testuesit mund të shënojnë informacion të caktuar gjatë zbatimit të testimit, i cili më tej i ndihmon ata të plotësojnë pyetësonin më shpejt.

Testuesit dhe kontrolluesit kontaktuan agjencitë e pasurive të patundshme me kërkesën për të marrë me qira një apartament për një çift lezbik, çift homoseksual dhe dy shoqe Rome.

Kontrolluesit morën pjesë vetëm në rastet që ishin të dyshimta për një akt diskriminues të mundshëm, pasi situata ishte e qartë në shumicën e rasteve dhe nuk kishte nevojë t'i përfshinte ato në të gjitha rastet. Të gjithë testuesit kërkuan të merrnin me qira një apartament me një çmim deri në 300 euro, në çdo pjesë të Prishtinës, por që lehtësisht të ketë qasje në qendrën e qytetit. Në rastin e grave Rome, ne kemi rënë dakord se çfarë do të përgjigjen nëse pyeten se ku punojnë (organizata joqeveritare dhe supermarketi), pasi kjo u raportua si një pyetje e zakonshme nga agjentët.

Testuesit dhe kontrolluesit vishnin rroba të ngjashme dhe vepronin me të njëjtën mënyrë. Moshë e tyre është e ngjashme (20+), ata kishin veshur rroba të rastësishme (pantallona dhe bluza), dhe nuk ishin të dukshëm nga pamja e tyre personale. Në testimin e diskriminimit të bazuar në orientimin seksual, mënyra e testuesve dhe testuesve kontrollues po vepronin pasi një çift praktikohet në trajnimin për testuesit: ata duhej të preknin duart, fytyrën ose flokët e njëri -tjetrit herë pas here, të shikonin njëri -tjetrin me një pamje dashurore. Testueset lezbike dhe homoseksuale u udhëzuan të mbanin një copë rrobash ose bizhuteri me ngjyrë ylberi, ose ndonjë shenjë tjetër të dukshme që përfaqëson komunitetin lezbike dhe homoseksual.

Testuesit dhe kontrolluesit kishin përgjegjësinë të përshkruanin brenda raportit se si dukej bari, sa njerëz ishin atje, mosha, gjinia, klasa dhe karakteristikat e tjera. Ata po raportonin gjithashtu për sa kohë prisnin shërbimin, si dhe për sjelljen dhe qëndrimet ndaj tyre që vinin nga stafi i lokalit dhe mysafirët e tjerë.

Pas kryerjes së testimit, koordinatorët e testimit të situatës ishin përgjegjës për dokumentimin e fakteve/dëshmimeve, vlerësimin e testimit të situatës, informimin e testuesve dhe lënien e tyre të shprehin frustrimet e tyre, dhe përcaktimin e aktiviteteve të mëtejshme bazuar në rezultatet e marra përmes testimit të situatës.

Rezultatet dhe gjetjet e përdorimit të testimit të situatës së diskriminimit ndaj lezbikeve, gejeve, dhe grave Rome në fushën e qasjes në mallra, shërbime dhe strehim në Prishtinë

4.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual në fushën e qasjes në mallra dhe shërbime – Testimi në bare të Prishtinës

Subjektet e testimit të situatës të diskriminimit bazuar në orientimin seksual në qasjen në mallra dhe shërbime ishin baret në lagje të ndryshme në Prishtinë: Ulpiana, Lesna, Sunny Hill, Rruga B, Santea, Pishat, Emshir dhe tre bare në qendër të qytetit..

4.1.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – dy testues si çift lezbike dhe dy kontrollues si çift heteroseksual

Testuesit si çift lezbike nuk kishin shumë përvoja të pakëndshme ose diskriminuese në krahasim me testuesit si çift gej. Në fakt, është e vështirë të konkludohet nëse disa nga përvojat e tyre mund të përshkruhen si përjetuese të seksizmit ose homofobisë. Fakti më interesant është se kontrolluesit ishin ata që kishin më shumë njohuri dhe në shumicën e rasteve ata raportuan për diskriminim ose keqtrajtimin ndaj çiftit lezbike (e njëjta gjë ishte me testuesit si çift gej). Për shembull, në njërin prej bareve kontrolluesit përshkruan sjelljen e kamerierit i cili po i shikonte dhe qeshi me banakierin që nuk mund t'i shihte, por më pas u afrua, në mënyrë që ata të vazhdonin të qeshnin dhe talleshin me ta. Asgjë nga kjo nuk u vu re nga testuesit si çift lezbike. Në situata të tjera, kamerieri nuk ishte i kënaqur me çiftin heteroseksual që tregonte dashurinë e tyre ndaj njëri -tjetrit dhe ishte kurioz për çiftin lezbike. Ai madje i pyeti ato, ndërsa merrte porosinë: “Pse po mbani duart kështu? Pse po silleni kështu? Cila është marrëdhënia juaj, jeni motra, shoqe apo çfarë?” Por në fund, kur ato po paguanin, ai kërkoi falje dhe tha: “Unë pyeta për marrëdhënien tuaj sepse ju dukeni shumë të lumtur, nuk doja të thoja asgjë të keqe duke pyetur.”

Nga dhjetë baret që ishin subjekt i testimit, në katër bare as testuesit as kontrolluesit nuk raportuan për ndonjë keqtrajtim ose diskriminim. Në dy bare, kontrolluesit vunë re disa nga mysafirët ose anëtarët e stafit që shikonin çiftin lezbike, gjë që nuk u raportua nga testuesit lezbike. Nuk kishte veprime të tjera përveç shikimit të raportuara nga ndonjë prej testuesve, dhe vetëm në një bar çifti lezbike raportoi se ato ndiheshin shumë në siklet kur dilnin nga lokali sepse mbanin duart dhe të gjithë po i shikonin.

4.1.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – dy testues si çift gej dhe dy kontrollues si çift heteroseksual

Testuesit dhe kontrolluesit që përfaqësojnë çiftet homoseksualë dhe heteroseksualë po testonin të njëjtit subjekte/bare siç ishte rasti me çiftet lezbike dhe heteroseksuale.

Ndryshe nga përvoja e testuesve si çifte lezbike që nuk kishin shumë përvoja të pakëndshme, testuesit si çifte homoseksualë nuk kishin përvojë të keqe vetëm në një nga dhjetë bare të testuara. Ata jo vetëm që kishin përvoja të këqija në bare, por edhe gjatë hyrjes ose daljes së tyre. Në pesë nga dhjetë bare të testuara, testuesit përjetuan talljen, shikimin, apo edhe fjalët e këqija si nga stafi i bareve ashtu edhe nga mysafirët e tjerë. Në disa nga baret e testuara ata u ndjenë në siklet për shkak të reagimeve të mysafirëve – tre bare në total, dhe në një bar vetëm anëtarët e stafit ishin diskriminues. Ata kanë përjetuar diskriminim, paragjykim, gjykim dhe përvoja të tjera të pakëndshme pothuajse kudo, pavarësisht nëse lokali ishte plot me njerëz apo i zbrazët, ose struktura e mysafirëve të tjerë në lidhje me moshën, seksin, klasën ose karakteristikat e tjera personale.

Reagimet e anëtarëve të stafit ishin duke qeshur, duke bërë shaka me anëtarët e tjerë të stafit, duke i ngulur sytë, njëri prej tyre tha: “Ka pедера kudo, kudo që të shkosh ka pедера!”. Në njërën prej bareve, menaxheri po fliste me zë të lartë me një nga kamerierët, duke bërë gjeste në mënyrë agresive, sikur donte të thoshte se çifti homoseksual nuk duhet të lejohet të hyjë në lokal, dëshmi të dhëna si nga testuesit ashtu edhe nga kontrolluesit. Kamarieri në një nga baret e testuara hezitoi/refuzoi t'i shërbente çiftit homoseksual kur ata donin të paguanin faturën. Edhe pse lokali nuk ishte i mbushur me klientë, kamarieri bëri sikur ishte i zënë. Nga ana tjetër, një çift i heteroseksual u shërbye pa hezitim dhe në kohë.

Reagimet e mysafirëve të tjerë në bare ishin më të pakëndshme ndaj testuesve homoseksualë, në krahasim me qëndrimet e stafit. Pothuajse kudo, një çift homoseksual raportoi se ndiheshin shumë jo rehat kur hynin ose dilnin nga lokali, sepse të gjithë po iu ngulnin sytë. Përpara njërit prej bareve, para se të hynin, disa njerëz në rrugë kanë sharë çiftin homoseksual. Në një bar, në tryezën tjetër, ishte një grup prej pesë miqsh meshkuj. Kur një shok tjetër hyri për t'u bashkuar me ta, njëri nga djemtë tha: “Eja këtu, vëlla, kemi disa vajza të bukura këtu”, duke qeshur dhe duke u tallur me çiftin homoseksual. Në shumicën e lokaleve, njerëzit i shikonin me sytë e tyre, ndërsa rrokullisnin sytë ose bënin komente të këqija. Testuesit dëshmuuan se si ndiheshin dhe disa nga deklaratat e tyre ishin: *“Për mua, ky ishte një nga momentet më stresuese të testimit të situatës, nuk ndihesha rehat me vendin dhe as me njerëzit”* ose *“Mënyra se si mysafirët tjerë dhe njerëzit që kalonin pranë na shikuan ishte ndjenja më e keqe ndonjëherë, ishte një ndjenjë shumë stresuese dhe shumë e pakëndshme.”* Në një bar që ishte pothuajse bosh, me vetëm 5-6 mysafirë brenda, ata raportuan: *“Këtë herë ne ishim ulur përballë njëri-tjetrit dhe nuk kishte shumë hapësirë për të bërë asgjë, përveçse të preknim pak duart e njëri-tjetrit. Kjo ndodh sepse ne nuk ndiheshim të sigurt pasi mënyra se si menaxheri dhe kamerieri na shikuan, ata nuk kishin një qasje të mirë.”* Dhe në njërën nga dëshmitë, një nga testuesit tha: *“Në hyrje, si gjithmonë, ne kemi marrë shumë shikime të vështruara, shumë shikime të tronditura, gjithashtu në dalje.”* - që tregon se ata kishin një përvojë të keqe në të gjitha vendet e testuara. Një nga kontrolluesit raportoi se pasi çifti homoseksual u largua nga bari, dy shokë meshkuj po i shikonin dhe njëri prej tyre tha: *“Shikoni qata pедера, jau q*fsha krejt familjen!”* me një shprehje të zemëruar të fytyrës.

Pas largimit nga njëri prej lokaleve, njëri nga testuesit raportoi incidentin që ndodhi gjatë daljes së tyre. Një nga shoferët e autobusit urban, shikoi çiftin homoseksual dhe duke nxjerrë kokën nga dritarja e autobusit filloi të tallej me ta. Testuesit u ndalën dhe u përballën me të. Pas dy minutash, një tjetër shofer autobusi urban inçizoi testuesit me telefonin e tij, kështu që njëri nga testuesit e pyeti pse po inçizonte. Ai mohoi që po inçizonte, por testuesi e dëgjoi që i tha shokut të tij se donte t'i inçizonte ata. Testuesit e përshkruan këtë incident sikur të ishte inicuar nga njerëzit që kurrë nuk kishin parë homoseksualë më parë.

Një përfundim i përgjithshëm, testuesit si çift homoseksualë përjetuan të gjitha llojet e diskriminimit, fyerjeve, talljeve, etj. Kishte anëtarë të stafit të cilët ishin vonë me shërbimin, ose e bënë atë në një mënyrë shumë të pakëndshme.

Ata po bënin shaka mes njëri -tjetrit për mysafirët si çift homoseksual, ia u ngulnin sytë atyre, kalonin pranë tyre me qëllim, vetëm për të qenë në gjendje të ngulnin sytë. Të ftuarit e tjerë ishin edhe më të pakëndshëm, bënin shaka ndërmjet vete për çiftin gej, duke përdorur fjalë të këqija. Kontrolluesit, duke vepruar si çift heteroseksual, të cilët sillleshin krejtësisht njësoj si çifti homoseksual, raportuan se jo vetëm që ata nuk kishin ndonjë lloj përvojë të keqe, por në shumicën e rasteve ata ndiheshin të padukshëm.

4.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në përkatësinë etnike (ndaj grave Rome) në fushën e qasjes në mallra dhe shërbime - Testimi i bareve në Prishtinë

Çiftet Romë dhe jo Romë si testues dhe kontrollues po testonin bare të ndryshme në krahasim me testimin e situatës të diskriminimit bazuar në orientimin seksual. Dhjetë bare ishin subjekt i testimit të situatës të diskriminimit bazuar në përkatësinë etnike në lagje të ndryshme të Prishtinës: Emshir; Pishat, Rruga B, Santea, Sheshi, Ulpiana, Sunny Hill, Lesna, dhe në qendër të qytetit.

Shembujt e diskriminimit të drejtpërdrejtë kundër grave Rome nuk u raportuan brenda testimit të situatës, ose të paktën nuk ishte e qartë nëse disa nga përvojat e tyre të sjelljes së subjektit mund të karakterizohen si diskriminim. Në dy bare, një çift si testues gra Rome raportuan se stafi nuk ishte i sjellshëm, por e njëjta u raportua edhe nga kontrolluesit. Dallimi i vetëm në ofrimin e shërbimeve për një çift testuesish u raportua në dy nga baret e vizituara, ku testuesit duhej të prisnin më shumë se kontrolluesit (jo-Romë). Në të dy rastet, testuesit raportuan se nuk mund të ishin të sigurt nëse bazohej në praktikat diskriminuese ose sepse të dyja baret ishin plot me njerëz, kështu që stafi nuk mund të arrinte të ishte në kohë.

Kontrolluesit jo-Romë hynë në njërën prej bareve dhjetë minuta më vonë se çifti testues Romë-gra. Kishte më shumë se njëzet njerëz në një bar dhe kamerieri erdhi menjëherë për t'i shërbyer. Pasi mori porosinë nga kontrolluesit (jo-romë), ai shkoi të merrte porosinë nga çifti testues Rome-gra, kështu që atyre iu desh të prisnin shërbimin e tyre për më shumë se dhjetë minuta. Edhe pse kjo mund të shpjegohet si e motivuar nga diskriminimi, ekziston gjithashtu një fakt që lokali ishte plot me njerëz, dhe kjo nuk mund të jetë provë e vlefshme me siguri. Ajo që është gjithashtu e rëndësishme të vërehet në këtë rast është se raportimi për të ishte i ndryshëm midis testuesve dhe kontrolluesve. Ndërsa testuesit Romë të dy raportuan për shërbimin e stafit pa shprehur asnjë lloj emocioni ose justifikimi, kontrolluesit e karakterizuan vonesën në ofrimin e shërbimit si të pajustificuar. Arsyeja për këto dallime mund të shpjegohet me faktin se gratë Rome nuk janë aq të informuara për mekanizmat e diskriminimit, si dhe ato janë mësuar me një trajtim të ndryshëm për shkak të përjetimit të tij çdo ditë.

4.3. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual në fushën e qasjes në strehim – Testimi i agjencive të patundshmërisë në Prishtinë

4.3.1. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – një testues që përfaqëson çiftin lezbike dhe një kontrollues që përfaqëson çiftin heteroseksual

Testimi i situatës së diskriminimit në qasjen në strehim nuk kërkonte përfshirjen e më shumë se një testuesi dhe një kontrolluesi, pasi u krye përmes telefonit dhe aplikacionit Viber. Testuesit lezbike thirrën agjencitë e patundshmërive dhe pyetën nëse ajo mund ta dërgonte kërkesën e saj përmes aplikacionit Viber në mënyrë që ajo të mund të merrte ofertat e tyre në të njëjtën mënyrë. Në rastet që ishin të dyshimta si një akt diskriminimi, një testues tjetër kontaktoi të njëjtin subjekt dhe në të njëjtën mënyrë, por që përfaqësonte çiftin heteroseksual si klientë të mundshëm, për të qenë në gjendje të krahasonin sjelljen e agjentëve ndaj të dy testuesve. Shumica e agjencive të patundshmërive janë të vendosura në qendër të Prishtinës, dhe ishin dhjetë prej tyre të testuara.

Pasi të gjitha agjencitë pranuan të kontaktohen përsëri përmes aplikacionit Viber, iu dërgua teksti i mëposhtëm:

“Përshëndetje, unë jam Flora dhe jam e interesuar të marrë me qira një apartament njëdhomsh. Apartamentin dua ta marrë për mua dhe të dashurën time Anitën. Me fjalë tjera, ne jemi çift. Lokacioni i apartamentit duhet të jetë në Prishtinë, nuk ka rëndësi vendndodhja përderisa lehtësisht mund të dilet në qendër të Prishtinës. Paraprakisht, ju faleminderit për ofertat që do dërgoni.”

Në shtatë nga dhjetë rastet e testuara, agjentët u përgjigjën duke ofruar disa opsione, duke mos treguar sjellje diskriminuese. Në dy nga ato raste, agjentët ishin aq të sjellshëm dhe të këndshëm sa që ata gjithashtu ofruan të negocionin dhe të ulnin çmimin e deklaruar në ofertën zyrtare. Në një rast, agjenti i ofroi dy apartamente një testuesi, por theksoi se apartamentet nuk janë në dispozicion në kohën e kërkuar për marrjen me qira. Meqenëse kjo ishte pak e dyshimtë, testuesit si kontrolles u përfshinë në këtë rast, por e njëjta u konfirmua me përvojën e tyre, kështu që nuk ishte gjithashtu rast diskriminimi. Në një rast, agjenti i kërkoi testueses t'i dërgonte informacionin e llogarisë së saj në Instagram. Ajo u përgjigj se nuk po përdor rrjetet sociale, dhe kur iu kërkua të shprehte ndjenjat e saj për atë që ajo mendon pse ai e donte atë informacion, ajo tha se nuk ishte e sigurt nëse ai donte të dinte më shumë për të për arsye profesionale, apo nëse ishte një akt seksizmi.

Pas dërgimit të tekstit të lartpërmendur përmes aplikacionit Viber, një nga agjencitë e testuara nuk u përgjigj për një orë. Testuesi i thirri përsëri, duke i kujtuar që t'i përgjigjen mesazhit të saj në Viber. Së pari agjencia dërgoi një lidhje për një ofertë, por menjëherë e fshiu atë, e cila ishte e dukshme në fijen e mesazheve në Viber. Testuesi u kërkoi atyre ta dërgonin përsëri përmes Viber, por ata kurrë nuk u përgjigjën.

Në këtë rast u përfshi kontrolluesi, duke dërguar të njëjtën kërkesë, por për një çift heteroseksual, dhe ajo ka marrë dy oferta menjëherë. Bazuar në veprimin që agjenti i patundshmërisë ndërmori në këtë rast, ky mund të përshkruhet si një shembull i diskriminimit të drejtpërdrejtë.

Në një rast tjetër, pasi dërgoi mesazhin në Viber, agjenti iu përgjigj një testuesi me një pyetje. *“Përshëndetje, më falni, por mos po e keqkuptoj apo e keni përmendur se Anita është e dashura juaj? Do të thotë që ju jeni dy gra?”* Pasi njëri nga testuesit e konfirmoj, nuk pati përgjigje nga agjenti. Kontrolluesit i kontaktuan me të njëjtën kërkesë për një çift heteroseksual dhe ata kanë marrë dy oferta menjëherë. Prandaj, brenda testimit të situatës së diskriminimit ndaj lezbikeve në fushën e qasjes në strehim, u raportuan dy raste të diskriminimit të drejtpërdrejtë.

4.3.2. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në orientimin seksual – një testues që përfaqëson çiftin homoseksual dhe një kontrollues që përfaqëson çiftin heteroseksual

Testimi i situatës së diskriminimit ndaj homoseksualëve në fushën e qasjes në strehim u krye në të njëjtën mënyrë si në rastin e lezbikeve. Testuesi kontaktoi agjencitë e pasurive të patundshme në telefon dhe i dergoi atyre një mesazh në Viber. Dhjetë agjenci të ndryshme të pasurive të paluajtshme ishin subjekt i testimit të situatës të diskriminimit ndaj homoseksualëve në qasjen në strehim. Teksti i mëposhtëm është dërguar përmes aplikacionit Viber:

“Përshëndetje, unë jam Enveri dhe jam i interesuar të marrë me qira një apartment një dhomësh për mua dhe të dashurin tim. Lokacioni nuk ka shumë rëndësi përderisa është lehtësisht i qasshëm në qendër të qytetit. Do iu dija shumë për nder nëse më dërgoni ofertat që keni.”

Diskriminimi ndaj një çifti homoseksual (testues që përfaqëson një çift gej) nuk u raportua në gjashtë nga dhjetë agjencitë e testuara të pasurive të paluajtshme. Në dy nga ato raste, agjentët u përgjigjën se kanë disa oferta, por nuk mund ta dërgojnë menjëherë pasi agjentët ishin në terren. Testuesi si kontrollues që përfaqëson çiftin heteroseksual mori të njëjtat përgjigje nga ata agjentë. Ishte gjithashtu një agjenci e cila raportoi se nuk kanë oferta për momentin, por kjo u konfirmua edhe nga kontrolluesi. Në tre raste agjentët u sollën në mënyrë profesionale, ishin zyrtarë dhe të sjellshëm ndaj një klienti homoseksual dhe dërguan disa oferta.

Tri agjenci nuk iu përgjigjën fare testuesit që përfaqësonte një çift homoseksualësh në kërkim të një apartamenti me qira. Testuesi u përpoq t'i kontaktonte disa herë në mënyrë të përsëritur, por pas marrjes së thirrjeve dhe mesazheve në Viber, nuk pati përgjigje nga asnjëra prej atyre tri agjencive. Kontrolluesi u përfshi në të gjitha ato raste, duke kontaktuar agjencitë në të njëjtën mënyrë, me ndryshimin e vetëm se ai kërkoi një ofertë për një apartament me qira për një çift heteroseksual.

Të gjithë kontrolluesit morën menjëherë të paktën një, nëse jo, më shumë oferta. Ato tri raste mund të renditen si një rast i qartë diskriminimi.

Në një rast tjetër, një testues që përfaqësonte një çift homoseksualësh mori një përgjigje nga agjenti se ata nuk kanë një apartament me një dhomë gjumi dhe pyeti nëse ai ishte i interesuar për një apartament me dy dhoma gjumi. Pasi testuesi u confirmua, agjenti theksoi se apartamenti i përmendur nuk është rinovuar dhe është në një gjendje shumë të keqe. Pasi kontrolluesi që përfaqësonte çiftin heteroseksual i kontaktoi me të njëjtën kërkesë, ai menjëherë mori një ofertë. Prandaj, katër raste diskriminimi u raportuan brenda testimit të situatës së diskriminimit kundër homoseksualëve në fushën e qasjes në strehim.

4.4. Rezultatet e testimit të situatës së diskriminimit të bazuar në etnicitet në fushën e qasjes në strehim – dy testuese si shoqe Rome dhe dy kontrolluese si shoqe jo-Rome

Testimi i situatës së diskriminimit në fushën e qasjes në strehim është kryer në një mënyrë të ndryshme në testimin e diskriminimit për shkak të përkatësisë etnike. Testueset Rome vizituan agjencitë drejtpërdrejt personalisht për shkak të dallimeve në dukshmërinë e komuniteteve etnike jo-shumicë (ngjyra e lëkurës), gjë që ishte e pamundur të theksohej përmes telefonatës. Kontrolluesit (gratë jo Rome) shkuan së bashku me to në të gjitha vendet, por ato nuk u përfshinë në të gjitha rastet e testuara-vetëm në ato që dukeshin të dyshimta për akte të mundshme diskriminuese. Është interesante të vërehet se kontrollueset iu përgjigjën pyetësorëve të testimit të situatës në të gjitha rastet në solidaritet me testuesit, edhe aty ku nuk ishin përfshirë, duke rrëfyer përvojat që kanë marrë nga testueset Rome, në mënyrë që përvojat e tyre të confirmohen nga më shumë burime. Testuesit u përfaqësuan si dy shoqe në kërkim të një apartamenti me qira, me çmim deri në 300 euro me qasje të lehtë në qendrën e qytetit. Dhjetë agjenci të pasurive të paluajtshme ishin subjekt i testimit të situatës të diskriminimit bazuar në përkatësinë etnike në qasjen në strehim.

Agjentët në shtatë nga dhjetë agjencitë e testuara të pasurive të paluajtshme vepruan në mënyrë profesionale, dëgjuan kërkesën e testuesve dhe u ofruan atyre të paktën një apartament me qira në intervalin e kërkuar të çmimeve. Disa prej tyre ishin të interesuar për statusin e tyre të punës, por kjo ishte diçka e përshkruar si një dukuri e zakonshme kur kontaktohen agjencitë e pasurive të paluajtshme gjatë trajnimit për testuesit. Testuesit kanë raportuar sjellje joprofesionale në një nga agjencitë e testuara, ku stafi nuk ishte i sjellshëm dhe pohuan se ata kanë apartamente vetëm për shitje, jo me qira, por e njëjta situatë ndodhi kur kontrollesit i vizituan ato, kështu që nuk mund të listohet si rast i diskriminimit.

Pasi vizituan një nga agjencitë e testuara të pasurive të paluajtshme, testuesit kanë raportuar se agjentët pohuan se ata kishin vetëm oferta me çmim më të lartë se sa kërkohej, megjithëse ata vepruan profesionalisht dhe ishin dashamirës ndaj tyre.

Kontrolluesit u përfshinë në këtë situatë dhe përvoja e tyre ishte krejtësisht e ndryshme - ata kanë marrë disa oferta në çmimin nga 190 në 300 euro. Edhe pas largimit nga agjencia e pasurive të paluajtshme, ata kanë marrë më shumë oferta përmes telefonit.

Në një agjenci tjetër, agjenti pohoi se ata kishin një ofertë sot për një apartament, çmimi i qirasë ishte 300 euro në muaj, por ajo ofertë nuk ishte më e rëndësishme pasi apartamenti sapo ishte marrë me qira. Ata u kanë ofruar një apartament tjetër me një çmim më të lartë dhe me mundësinë për ta negociuar. Kontrolluesit kishin përvoja të ndryshme edhe në këtë situatë - e njëjta agjenci u ofroi atyre disa opsione të apartamenteve me çmim nga 200 në 300 euro, madje i kontaktoi ata në telefon gjysmë ore pasi u larguan nga agjencia, duke ofruar më shumë mundësi. Këto dy raste mund të karakterizohen si raste të qarta të diskriminimit për shkak të përkatësisë etnike.

Konkludimet

Bazuar në rezultatet e testimit të situatës të diskriminimit të kryer në Prishtinë, në mesin e anëtarëve të tre grupeve jo shumicë të përfshira, mund të konkludohet se homoseksualët janë grupi më i diskriminuar në të gjitha zonat e testuara. Aktet e diskriminimit ndryshojnë nga injoranca, shikimi, tallja, bërja shaka, madje edhe kërcënimet për dhunë fizike. Për më tepër, aktet diskriminuese ndaj homoseksualëve nuk u bënë vetëm nga subjektet e testimit të situatës - stafi i bareve në Prishtinë dhe agjencitë e pasurive të paluajtshme, por edhe nga njerëz të tjerë që nuk ishin subjekt i testimit: mysafirë të tjerë në bare, si dhe kalimtarët, pavarësisht nga gjinia, mosha, klasa ose karakteristikat e tjera personale.

Testimi i situatës së diskriminimit kundër lezbikeve shpesh tregon se është e vështirë të bësh një ndryshim nëse një keqtrajtim mund të karakterizohet si lezbofobi ose seksizëm. Për shembull, në testimin e bareve, në dy raste personeli ishte më i sjellshëm ndaj lezbikeve sesa ndaj çiftit heteroseksual, gjë që mund të shpjegohet (por jo domosdoshmërisht) si një akt seksist. Për më tepër, aktet diskriminuese nuk ishin aq dramatike sa në rastin e homoseksualëve dhe ato përfshinin shikimin, injorancën dhe fyerjen. Siç u raportua, diskriminimi dhe/ose paragjykimet vinin kryesisht nga burrat, në rastet tona, që vinin nga stafi i bareve dhe agjencive të pasurive të paluajtshme, dhe nuk përfshinin kalimtarët.

Testueset Rome përjetuan injorancë të shprehur përmes vonesave në ofrimin e shërbimeve, apo edhe refuzimit. Format e akteve diskriminuese nuk ishin të qarta dhe të hapura, por më të fshehura, si në situatën e testimit të diskriminimit në fushën e qasjes në strehim - asnjë nga subjektet e testuara nuk refuzoi drejtpërdrejt t'u ofrojë atyre një apartament, por ata u ofruan atyre disa që ata i konsideruan ishte e paarrtshme për ta. Sidoqoftë, është e rëndësishme të theksohet se gratë Rome të përfshira në testimin e situatës dukeshin si çdo person tjetër në lidhje me veshjet, sjelljet dhe pamjen e tyre të përgjithshme. Pyetja është nëse situata do të ishte e njëjtë nëse ata visheshin ndryshe dhe theksonin më shumë përkatësinë e komunitetit Romë me pamjen e tyre (veshje, gjuhë, etj.).

Në fund, është e rëndësishme të theksohet se të gjitha rezultatet e testimit të situatës janë marrë në testimin e diskriminimit në Prishtinë. Do të ishte interesante të shihet se si do të dukej situata nëse do të zhvillohej në nivel kombëtar, ose duke përfshirë më shumë grupe të komuniteteve jo-shumicë, siç janë personat transgjinjorë ose personat me aftësi të kufizuara. Për më tepër, mund të përfshihen më shumë fusha, si punësimi ose qasja në kujdesin shëndetësor. Këto rezultate do të ishin një mjet i dobishëm për të testuar diskriminimin dhe për të përdorur këto rezultate të bazuara në dëshmi si një mjet avokimi për përmirësimin e pozitës së këtyre grupeve në shoqëri.

Përveç grumbullimit të informacionit të mëtejshëm mbi diskriminimin ndaj këtyre apo disa grupeve të tjera jo-shumicë, rekomandohet që organizatat që avokojnë për të drejtat e tyre të përdorin rezultatet e marra për të zhvilluar strategji të mëtejshme të avokimit për përmirësimin e pozitës së tyre në shoqërinë kosovare. Ato strategji duhet të ndihmojnë në bërjen më të dukshme të diskriminimit dhe mekanizmave të tij (problemit) pasi bëhet i bazuar në dëshmi, si dhe në promovimin e strategjive për zgjidhjen e tij. Prandaj, testimi i situatës është një mjet i dobishëm si për përmirësimin e mbrojtjes institucionale të të drejtave të njeriut ashtu edhe për ngritjen e vetëdijes për problemet specifike me të cilat përballen grupet jo-shumicë, kështu që strategjitë e avokimit duhet të zhvillohen në të dy drejtimet - duke iu drejtuar institucioneve si dhe publikut të gjerë.

Literatura

Ligji për Mbrojtje nga Diskriminimi në Republikën e Kosovës

Evidentimi i Rasteve të Diskriminimit – Roli i Testimit të Situatës, Isabelle Rorive, Qendra për të Drejta të Barabarta dhe Grupi për Politika të Migrimit, 2009.

Kodi Penal i republikës së Kosovës

Testimi i Situatës – një Metodë e Dëshmimit të Diskriminimit, Neda Chalovska, Fondacioni Shoqëria e Hapur Maqedoni, Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë

Testimi i Situatës së Diskriminimit – Manual për Aktivistë, Jovana Vuković, Shoqata për Iniciativa Demokratike, Sarajevë, 2017.

Qendra Evropiane për Çështje të Minoriteteve (n.d.) *Testimi i Situatës. E qasshme në:*
<https://www.ecmikosovo.org/en/Situation-testing>

<http://www.migpolgroup.com/>

